

Hristian taryhynyň aýy hakykatlary

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 22 января, 2025

Hristian taryhynyň aýy hakykatlary HRISTIAN TARYHYNYŇ AJY HAKYKATLARY

Adatça, «Iegowanyň şaýatlary» we hristianlygyň şuna meňzeş dürli sapyk akymlyry öz ýalňyş pikirlerini wagyz edenlerinde, hristianlygyň parahatçylyk we mähir-muhabbet ýoly bilen bütin dünýä ýaýrandygyny, munuň tersine yslamyýetiň zorluk-zulum, güýç we dünýewi bähbitler esasynda ýaýrandygyny öňe sürýärler. Taryhdan bihabar sada adamlary öz nädogry akymlyrynyň toruna düşürmek isleýän bu hilegärleriň her bir öňe sürýän pikirinde bolşy ýaly, bu pikirleri-de göre-bile edilýän gödek ýalňyşlykdan we çüýrük toslamalardan başga zat däl. Şu ýerde bir zady ýatdan çykarmazlyk gerek. Aslynda Injilde ýazylanlardan we hut Isa pygamberiň öz aýdanlaryndan hem görnüşi ýaly, nasranylyk (hristianlyk) musawylykdan (iudaizm) hiç hili aýratynlygy bolmadyk dindir, ýagny hristianlyk Isa

pygamberiň ýüze çykmagy bilen täze dörän din däldir. Nasranylykda jihadyň ýoklugy onuň artykmaçygyny däl-de, kemçiligini görkezýän tarapydyr. Eger güýç-kuwwat, zorluk we uruş bilen ýaýran dini nädogry din diýip hasap etmeli bolsa, onda ilki bilen hristianlygy hemmetaraplaýyn püçege çykarmak mümkin.

Hristianlar Isa aleyhissalam ýaly hak pygamberiň durmuşyny şeýle bir ýoýupdyrlar welin, Injili okanyňda öz wagyz edýän ideýalarynyň arkasynda durup bilmejek derejede gorkak we züwwetdin adamyň keşbi ör-boýuna galýar. Mysal üçin, Isa pygamberiň adamlary dine çagylanda özüne garşy gidýän garşydaşlarynyň we duşmanlarynyň kast etmelerinden gorkup gizlenmegi, mugjyzalarynyň ýaşyryn saklanmagyny sargamagy, özüniň Mesihdigini hiç kime aýtmazlygy üçin hawarylaryna wesýet etmegi, kimiň gylyjy ýok bolsa egin-eşigini satyp gylyç satyn alyň diýip hawarylaryna ündemegi, iman edenlere başlarynda duran butparaz rimlilere ytagat edýändiginiň alamaty hökmünde paç tölemegi wagyz etmegi – Isa pygamberiň hakyky keşbiniň nähili ýoýluşa sezewar bolandygyny görkezmek bilen birlikde, hiç bir pygambere mahsus bolmadyk bu ýoýulmalaryň soňky asyrlarda hristian sektalarynyň arasynda nijeme oňuşmazlyklaryň döremegine getiripdi, netijede ençeme gandöküşikli uruşlar turupdy we millionlarça adam öldürilipdi. Papalaryň ganly penjesinde çäresiz urunýan Ýewropada nijeme gozgalaňlar turupdy, uruşlarda, özara çaknyşyklarda, Tampleý we Sent-Bartolomeý wakalarynda, inkwizisiýa sudlarynda hristianlar tarapyndan millionlarça bigünä adamlaryň gany dökülipdi. Amerika yklymlarynda we soňra açylan adalarda hristian missionerleriniň çykaran pitnelerinde millionlarça adamlar gylyçdan geçirilipdi. Taryhda bolup geçen şular ýaly iniňi tisingindiriji wakalardan hem görnüşi ýaly, hristianlygyň güýç-kuwwata, sütemkärlige we basybalyjylykly uruşlara esaslanmazdan parahatçylyk we mähir-muhabbet ýoly arkaly ýaýrandygyny öňe sürmäge kim het edip bilerkä?

1096-njy ýyldan 1270-nji ýylda çenli 174 ýyllap sekiz tapgyr dowam eden köpçülikleýin haçly ýörişlerde edilen sütemkärlikleri, gyrgynçylyklary we wagşyçylygy beýan etmäge tom-tom kitaplary ejiz gelýär. Haçparaz basybalyjylar aýak basan her oba-şäherini ýakyp küle öwürýärdiler, olar hatda öz dindeşleri bolan wizantiýalylaryň paýtagty bolan Konstantinopoly (häzirki Stambul) hem oda berip, weýran

edipdiler. Gandöküşikli haçly ýörişler hakynda baş tomluk kitap ýazan Miçaud şeýle diýýär:

«1099-njy ýylda haçparazlar ahyrsoňy Ierusalime girdiler. Olar şähere girende musulmanlardan we ýewreýlerden 70 müň adamyň kellesini togaladylar. Gaçyp metjitlere giren musulman aýal-gyzlary we çagalary rehimsizlik bilen gyrdylar. Köçelerde adam gany sil bolup akdy. Adam maslyklaryndan ýaña ýollardan ýöräp bolmady. Haçparazlar şeýle bir wagşylaşypdy welin, heniz Germaniýanyň Reýn derýasynyň boýundan gelýärkäler, ol ýerde öňlerinden duşan ýewreýleri elini-aýagyny güýlöp damagyny çalýardylar».

Bu depe saçyňy üýşüriji taryhy maglumatlary hristian taryhçylaryň hut özleri habar berýär.

Hristianlar 1492-nji ýylda Ispaniýadaky musulmanlaryň Andalus Emewi döwletini ýeňlişe sezewar edip, Kurtuba (häzirki Kordowa) girenlerinde, ilki Kurtuba metjidine hüjüm edipdiler. Haýwanlaşan wagşylar negözel binanyň içine atlary bilen bile giripdiler. Olar metjide özlerini atan musulmanlaryň ganyny merhemetsizlik bilen döküpdiler. Allanyň öýünde şeýle köp adamyň ganyna galyndy welin, hatda metjidiň gapylaryndan daşyna gan suw bolup akmaga başlapdy. Olar ýewreýleri-de edil musulmanlary gyryşlary ýaly gyrypdylar. Wagşy ispanlar diri galan musulmanlaryň we ýewreýleriň ählisine zorluk-zulum bilen hristianlygy kabul etdirdiler. Olaryň elinden gaçybilenler Osmanly türkmen döwletine sygyndy. Häzirki Türkiýede ýaşaýan ýerli ýewreýler şol Ispaniýadan gaçyp gelen ýewreý bosgunlarynyň nesilleridir. Ispaniýanyň koroly Ferdinand Ispaniýadaky ähli musulmanlary we ýewreýleri ýurtdan öldürip, gyryp, kowup ýok edip bolandan soň: «Indi Ispaniýada ne musulman, ne-de dinsiz galdy» diýip bihaýalyk bilen öwünipdi... Ynha, «parahatçylyk we mähir-muhabbet bilen ýaýrady» diýilýän hristianlygyň taryh sahypalarynda galdyran ganly wagşylyklary!..

• Olaryň wagşylygy diňe şu ýokardaky agzalanlar bilenem gutaranok...

Hristian sektalarynyň öz aralarynda bir-birlerine garşy eden zulum-sütemkärlikleri hem ýokarda agzalanlardan peslär ýaly däl. Käbir hristian poplar tarapyndan «şerigat terbiýesini gören» diýip mazamlanýan ýewreýlere dagy hristianlaryň beren jebri-jepasyny bilmeýänler az-az bolsa gerek.

Hristian popy Aleks Kisiñ iñlis dilinde ýazan we başga bir hristian popy Merikiñ pars diline terjime edip 1846-njy ýylda Ewenburgda «Keşf-ül asar we fî kysasy enbiýâ-y beni-Ysraýyl» ady bilen neşir etdiren kitabynyň 27-nji sahypasynda şeýle täsin maglumatlara duş gelýäris:

«Beýik Konstantin hijreti-nebewiden takmynan 300 ýyl öň ýewreýleriň uçdantutma ählisiniň gulagynyň kesilmegini emir edipdir we olary dürli ýurtlara sürgün edip, dogduk ýurtlaryndan jyda düşüripdir»

Şol kitabyň 28-nji sahypasynda bolsa şeýle diýilýär:

«Ispaniýada ýewreýler üç şertden birini kabul etmäge mejbur edildiler:

- 1). Hristianlygy kabul etmäge;
- 2). Hristianlygy kabul etmedikler türme tussaglygyna kaýyl gelmäge;
- 3). Birinji we ikinji şerti kabul etmedikler ýurtdan we ýaşayan ýerlerinden kowulmaga.

Hut şuňa meňzeş sütemkärlik Fransiýada hem bolup geçipdi. Şeýlelikde ýewreýler dünýäniň çar künjeginde ýersiz-ýurtsyz entäp ýören salpayak millete öwrüldi. Olar ayak basan her hristian ýurdundan yzlaryna it salnyp kowulýardylar. Şol döwür ýewreýlere Ýewropada bolşy ýaly, Aziýada-da ygtybarly we asuda ýaşap bolýjak hiç bir künjek ýokdy».

Kitabyň 29-njy sahypasynda ýene şeýle maglumata duş gelmek mümkin:

«Katolikler ýewreýleri kapyr hasaplaýandygy üçin olara sütemkärlik etdiler. Katolikleriň iň täsirli poplary bir ýere jemlenip şeýle karara geldiler:

- 1). Bir hristian haýsydyr bir ýewreýe gorasa, ýalňyşdygy bolar. Kimde-kim ýewreýlere penakärlik etse, ol kişi afroz ediler. Ýagny hristianlykdan çykarylar («dinden çykan» diýip yglan ediler).
- 2). Hristian döwletleriň birinde-de ýewreýlere iş berilmeli däldir.
- 3). Hiç kim ýewreýler bilen bir tabakdan nahar iýmeli däldir we şärikdeş bolup iş etmeli däldir.
- 4). Ýewreýlerden doglan çagalar hristianlaryň elinde

ýetişdirilmäge borçludyr. Bu agzalan maddalaryň hereket ediş güýji hemmelere mälimdir».

Şol kitabyň 32-nji sahypasynda getirilen maglumaty hem şu ýerde agzap geçmek artykmaçlyk etmese gerek:

«Portugaliýalylar ýewreýleri ele salan wagtynda, olary diriligine oda ýakyp öldürýärdiler. Olar bu aýylganç wagşylygy eden wagtларында baýramçylyk belleýän deý aýal-erkek hemmesi jemlenip, şowhun-şagalaň gurnaýardylar. Aýal-gyzlar bolsa begençden ýaña däli-porhan bolup tans edýärdiler».

Hristian poplarynyň öz eli bilen ýazan «Siýer-ül-mütekaddimin» kitabynda bolsa şeýle diýilýär:

«Miladynyň 379-njy ýylynda Rimiň imperatory Gratinenus harby naçalnikleri bilen özara maslahatlaşandan soň ýurdunda ýaşaýan ähli ýewreýleriň zorluk astynda hristian dinini kabul etmekleri, kabul etmedikleriň bolsa öldürilmegi hakynda perman çykardy».

• Katolikleriň protestantlara, protestantlaryň hem katoliklere garşy amala aşyran zulum-sütemkärlikleri ýokarda beýan edilenlerden köp bolmasa az дәl

1849-njy ýylda Beýrutda arap dilinde neşir edilen «On üç rysalanyň» 13-nji rysalasyň 15-16-njy sahpalarynda şeýle diýilýär:

«Rimiň kilisesi protestantlara garşy nijeme zulum we ezýetdir gyrgynçylyklary amala aşyrdy. Muny tassyklap biljek ähli taryhy subutnamalary Ýewropanyň özünden tapyp bolýar. Ýewropada imanda we amalda «Kutub-y mukaddesi» özlerine ýolgörkeziji edinen we Isa aleýhyssalama ynanyp, Papa ynanmak islemeýänleriň 230 müňden gowragy diriligine oda ýakylypdyr. Edil şolar ýaly müňlerçe müňlerçe adam ýa-ha gylyçdan geçirildi, ýa-da zyndanlarda çüýredi, ýa-da agyr gynamalara sezewar edilip, bogun süňkleri biri-birinden aýrylyp we atagzy bilen diş-dyrnaklary goparylyp dürli hili wagşyçylykly usullar bilen ýok edildi. Fransiýada diňe Marirsu Lemawus baýramçylygyň bellenyän gününde 30 müň adam öldürildi».

Taryhda katolikleriň protestantlara garşy amala aşyran

sütemkärlikleri ýaly Sent-Bartolomeý gyrgynçylygyndan başga-da ençeme gyrgynçylyklar bolup geçdi. Özem katolik dininiň ruhanlary bolup geçen bu masgaraçylykly gandöküşlikleri buýsanç bilen ýazýardylar we utanman-uýalman neşir edýärdiler. Diňe 1593-nji ýylda Fransiýa korollygynyň tagtyna oturan Anri IV protestant gyrgynçylygyny togtatdy. Mundan nägile bolan gözi ganly katolikler Anri IV-niň janyna kast etdiler. 1675-nji ýylda gandöküşikli sütemkärlikler gaýtadan örc aldy. Ölümünden halas bolmak üçin 50 müň maşgala ýaşayan ýurtlaryny taşlap gaçmaga mejbur boldy.

• **Protestantlaram «ak jüýje» dälidi...**

Protestantlaryň katoliklere garşy amala aşyran zulüm-sütemleri hem katolikleriň protestantlara garşy eden işlerinden artyk bolmasa pes däl. Katolik ruhanysy Tomasyň iňlis dilinden urdu diline terjime edip, «Mir'at-üs-Sydk» ady bilen 1851-nji ýylda neşir etdiren we Hindistanda giňden ýaýradylan kitabynyň 41-42-nji sahypalarynda: «Protestantlar ilki 645 manastyr, 90 mekdep, 2376 kilise we 110 hasshanasy katolik ynançly hojaýynlaryň elinden zor bilen alyp, ujypsyzja pula satuwa çykardylar. Alan pullaryny öz aralarynda paýlaşdylar. Ol ýerlerde ýaşayan müňlerçe aç-ýalaňaç pakyr-pukaralary bolsa köçä zyňdylar» diýilýär. Agzalan kitabyň 45-nji sahypasynda bolsa: «Protestantlaryň gahar-gazabyndan we duşmançylygyndan mazarda ýatan ölülerem paýyny aldy. Olar jaýlanan adamlaryň mazaryny açyp, meýitlere görlüp-eşdilmedik wagşylygy amala aşyrdylar» diýen setirler bar. Şeýle-de 48-49-njy sahypalarda: «Kitaphanalaram katoliklerden zor bilen alnan zatlaryň içinde sumat boldy. Ciyl Birl bu kitaphanalary nebsiagyryjylyk bilen şeýle ýatlaýar:

«Protestantlar tapan kitaplaryny ýakdylar. Kitaplary ýakyp nahar bişirdiler ww kitaplar biln şemdanlaryny, köwüşlerini arassaladylar. Käbir kitaplary attarlara we sabynçylara satdylar. Bularyň köpüsini deňziň aňyrsyndan gelen söwdagärlere satdylar. Satylan kitaplar 100 ýa 50 kitapdan köp dälidi. Olar keseki ýerden gelenleri haýrana goýup gämi doly

kitaplary ýom-ýok etdiler. Men bir täjiriň her biri 20 müň rupyýa iki kitaphanany satyn alandygyny bilýärim! Bu masgaraçylykly zalymlykdan soň kiliseleriň hazynalaryny talap, ol ýerleri ýalaňaç diwar edip goýdular. Olar özlerine dogry iş edýändiris öýdýärdiler».

Kitabyň 52-nji we ondan soňky sahypalarynda protestantlaryň katoliklere garşy biziň döwrümize çenli edip gelen syýasy jenaýatlary birin-birin sanalýar. Protestantlar Angliýada adalatdan, merhemetden we ahlakdan daşda bolan sütemkärlikli ýüzlerçe kanun çykarypdyrlar. Geliň, olardan birnäçesine göz gezdireliň:

- 1). Bir katolik ene-atasyndan miras galan baýlyga eýeçilik etmäge hukugy ýokdur;
- 2). On sekiz ýaşyny dolduran hiç bir katolik mülk ýer satyn alyp bilmez. Diňe protestantlygy kabul eden ýagdaýynda alyp biler;
- 3). Hiç bir katoligiň iş ýeri açmaga hukugy ýokdur;
- 4). Hiç bir katoligiň ylmyň islendik ugrunda okatmaga hukugy ýokdur. Kim muňa garşy gitse ömürlük zyndana atylar;
- 5). Katolik ynançlylar salgydy ik esse tölemelidir;
- 6). Haýsydyr bir katolik popy dini dabara geçirse, 330 sterling jerime tölemäge borçludyr. Pop bolmadyk ýönekeý bir katolik muny etse, onda ol 700 sterling jerime tölemelidir we bir ýyllap zyndanda oturmaly bolar;
- 7). Katolik ynançly biri ogluny Angliýadan çykaryp başga ýurda okatmaga ugratsa, özi bilen bilelikde ogly hem öldürilmäge we mal-mülki elinden alynmaga degişlidir;
- 8). Hiç bir katolik döwlet işlerinde işlemeli däldir;
- 9). Haýsydyr bir katolik ýekşenbede ýa-da baýramçylyk gününde protestantlaryň kilisesinde bolmasa, her aý oňa 200 sterling jerime töledilmelidir we jemgyýetden kowulmaga degişlidir;
- 10). Haýsydyr bir katolik Londondan baş mil uzaklaşsa, 1000 sterling jerime tölemelidir.

Kitabyň 61-68-nji sahypalarynda bolsa şeýle diýilýär:

«Korolewa Ýelizawetanyň permany bilen katolik ruhanylaryň köpüsi gämilere mündürilip, diriligine deňze atyldylar. Soňra Ýelizawetanyň nökerleri katolikleri protestant dinine salmak

üçin Irlandiýa geldiler. Şanyň nökerleri katolik buthanalaryny oda berdiler. Nirede katolik popy duş gelse, şobada mekgesine mündüler. Olar Semrük galasyndaky esgerleri-de öldürdiler. Oba-şäherleri otladylar. Ekin meýdanlaryny we mal-garalary weýran etdiler. Ýöne olar katolik dällere merhemetli çemeleşdiler. Soňra parlament 1643-44-nji ýyllarda birnäçe şähere katolikleriň mal-mülküni elinden almak üçin ýörite topar ugratdy. Katoliklere garşy amala aşyrylan bu sütemkärlik korol Jeýms I-iň döwrüne çenli dowam edipdir. Onuň hökümdarlyk eden zamanynda bu sütemkärlikler az-owlagam bolsa gowşadyldy. Emma protestantlaryň muňa diýseň gahary geldi. 1780-nji ýylda 44 müň protestant korola parlamentde katoliklere zulum edilmegi baradaky kanunlaryň owalky durkunda galmagyny talap edip arza ýazdylar. Hernäme-de bolsa korol olaryň bu talabyny kanagatlandyrmakdan ýüz dönderdi. Muňa göhi göterilen 100 müň protestant Londonda bir ýere jemlenip, katolik kiliselerini we katolikleriň ýaşayan raýonlaryny oda berdiler. Olar jemi 36 ýerde uly ýangyn çykardylar. Bu pitne alty günläp dowam etdi. Ahyrsoňy korol 1791-nji ýylda başga bir kanun çykardy we katoliklere häzirem güýjüni ýitirmedik käbir hak-hukuklary berdi».

Kitabyň 73-74-nji sahypalarynda şeýle diýilýär:

«Irlandiýada Kont Ras Kolin wakasy barada bilýänler ýok diýen ýalydyr. Onuň Irlandiýada amala aşyran işleri hakykatdyr we gizlin däldir. Protestantlar her ýyl 250 müň rupyýa barabar pul we birnäçe ýerleriň kärende tölegini toplap, toplan pullaryna pakyr-pukara katolikleriň çagalaryny satyn alypdyrlar we gelejekde ene-atalaryny tanamazlary ýaly, olary başga ýerlerde ýaşayan protestantlaryň arasyna ugradypdyrlar. Neresse çagalar ulalansoň dogduk depelerine dolanyp gelenlerinde, ene-atasyny we bir garynda ýatan mähriban doganlaryny tanamandyrlar, şonuň üçinem olaryň öz erkek ýa gyz dogany bilen nikalaşýanlary, hatda öz ene-atasy bilenem nikalaşýanlary gabat gelýärdi».

• Hristianlaryň musulmanlara garşy eden sütemkärlikleriniň iň eýmenji iňlisler tarapyndan Hindistanda amala aşyrylypdy...

Aşakda hindistanly yslam alymlarynyň iň görnükli allame Muhammet Fadly Hak Haýrabady Çeştiniň «Hindistan pitnesi» («Es-sewret-ül-Hindiýýe») atly kitabynda we Möwlana Gulam Mihr Alynyň şol kitaba ýazan «El-ýewakit-ül-mihriýýe» kitabyňyň 1964-nji ýylda hindi dilinde çykan neşirinde şeýle täsin maglumatlar bar:

«Iňlisler 1600-njy ýylda ilkinji gezek Hindistanyň Kalkutta şäherinde söwda nokatlaryny açmak üçin Hindistandaky Bahadyrly türkmen döwletiniň soltany Ekber şadan idin aldylar. Soňra Älemşanyň döwründe Kalkuttada ýer satyn aldylar. Satyn alan ýerlerini goramak üçin esger getirdiler. 1714-nji ýylda Soltan Ferruhşir şanyň saglygyny bejerendikleri üçin Hindistanyň ähli ýerinde hereket etmäge ygtyýarlyk aldylar. Älemşanyň döwründe Delä girip, häkimiýet işlerine sokulyp başladylar, oňabaka zulum-sütem etmekdenem gaýtmadylar. Iňlislerden beleň alan hindistanly wahhabylyk 1858-nji ýylda sünni we hanafy ynançly Soltan Bahadyr II-ni ehli-bidat, hatda kapyr diýip yglan etdiler. Wahhaby watan dönükleriniň, indus kapyrlaryň we dönük wezir Ahsenulla hanyň kömegi bilen iňlisleriň basybalyjy leşgeri Deli şäherine girdi. Ýaşayyş jaýlarynyň, dükanlaryň üstüni basyp, gymmatbahaly emläkleri we pullary oljaladylar. Aýal-ebtatlary, çagalary gylyçdan geçirdiler. Içer ýaly bir owurt suw hem tapylymandyr. Ekber şanyň ogly Humayun II-niň Delidäki mawzoleýine sygyňan goja patyşany çaga-çugasy bilen bile el-aýagyny baglap, ýesir edip sürdüler. Patriarh Hudson ýolda patyşanyň üç ogluny taladyp, sopbaş eşikde goýdy we üçüsini-de gyzgyn güllä tutup, şehit etdi. Ganhor kolonialst olaryň ganyny içmek ýaly ýowuz wagsylygy etmekden gaýtmandy. Şehit bolan şazadalaryň jesetlerini galanyň derwezesinden asdyryp goýdy. Ertesi gün olaryň kellesini iňlis serkerdesi Anri Bernarda äkidip berdi. Soňra ol görgülileriň kellelerini suwda gaýnadyp, patyşa we onuň aýalyňa çorba edip ugratdy. Açlykdan surnugan biçäre ene-ata nahara topulanam bolsalar, eti ýuwutmaga bogunlary ysmaýar. Olar nämäniň etidigini (eti halal ýa-da haram haýwanyň etimi -t.b.) bilmeýändikleri üçin ellerine alan etini ýere zyňýarlar. Imansyz Hudson olara:

– Näme üçin iýmediňiz? Tagamly nahar ahyryn, ogullaryňyzyň

etinden bişirtdim – diýip, olary bihaýalyk bilen ýañsýlapdyr. Ol soňra soltany we onuň aýalyny Rangon şäherine göz tussagy edip ugradýar. Soltan 1860-njy ýylda zyndanda ahmyr we arman içinde aradan çykýar.

Iňlisler Delide üç müň musulmany oka tutup, 27 müň musulmanyň kellesini kesip şehit edýärler. Hernäme-de bolsa, gije zalymlaryň elinden gaçyp gutulanlaram bolupdyr. Hristianlar Hindistanyň başga şäherlerinde we obalarynda-da sanardan köp musulmanyň ganyna galypdylar. Taryhy sungat eserlerini ýykan-ýumran etdiler. Deňsiz-taýsyz we bahasyna ýetip bolmajak zer-zynatlary gämillere mas ýükläp, Londona daşadylar.

Meşhur alym Allame Fadly Hak Haýdarabady bolsa 1861-nji ýylda Andaman adasynda zyndanda iňlisler tarapyndan şehit edildi.

Iňlisleriň taryhyň dürli döwürlerinde dünýäniň çar künjeginde ýaşayan musulmanlara, hususanam hindistanly musulmanlara we yslam dinine garşy amala aşyran syýasy jenaýatlary barada has giňişleýin öwrenmek isleýänler Es-Seýit Muhammet Habyp Ubeýdi begiň 1916-njy ýylda Beýrutda neşir edilen «Iňlisleriň etmişleri» («Jinaýat-ül-ingiliz») kitabyna ýüzlenip bilerler. Şeýle-de ABŞ-ly hukukçy we syýasatçy Braýn Uilýam Jennings 1891-1895-nji ýylda amerikan kongresinde agzalyk edende ýazan kitaplary we eden çykyşlary bilen meşhurlyk gazanypdy. 1925-nji ýylda aradan çykan Jenningsiň «Iňlisleriň Hindistandaky häkimiýeti» kitabynda iňlis kolonialistleriniň yslam duşmançylygyny we eden zulumdyr sütemkärlikleriniň üstünde birin-birin durup geçýär.

Mundan başga-da Abdyreşit Ybraýym ependiniň 1910-njy ýylda Stambulda türk dilinde neşir edilen «Yslam älemi» («Âlem-i islâm») atly kitabyňyň ikinji jildindäki «Iňlisleriň yslam duşmanlygy» atly makalasynda şeýle setirler bar:

«Yslam halyflygynyň gaýragoýulmasyz ýagdaýda ýok edilmegi iňlisleriň özlerine maksat edinen iň ilkinji wezipesidir. Krym urşunyň turmagyna sebäp bolmalary we bu uruşda osmanlylara kömek edensirän bolmalary, aslynda halyflygy ysgyndan gaçyrmak üçin gurnalan mekir hiledi. Pariž konferensiýasy bu hiläniň yüzüni aç-açan görkezýän duşuşyk boldy. 1923-nji ýyldaky Lozan ýaraşyk şertnamasynda hem öňe süren teklipleri bilen özleriniň

bu duşmançylyklaryny ýene-de bir gezek görkezipdiler. Türki halklaryň başyna haçan we nirede näme bela gelen bolsa, üsti nähili perde bilen örtülse örtülsin, tapawudy ýok, hemişde iňlislerden gelipdi. Iňlis kolonialistik syýasatynyň düýp maksady yslamyýeti ýok etmekden ybaratdyr. Olaryň bu syýasaty alyp barmaklarynyň sebäbi bolsa, yslamyýetden öler ýaly gorkýandyklary üçindir. Olar musulmanlary aldamak, gözlerini gapmak üçin göni özleri däl-de, öz içimizdäki watanyna we halkyna hyýanat etmäge baş goşan ikiýüzli we satlyk dönükleriň üsti bilen hereket edýärler. Iňlisler bular ýaly ruhuny şeýtana satanlary «yslam alymy», «halkyň gahrymany» atlar bilen mahabatlandyrýarlar. Gepiň keltesi, yslamyýetiň iň uly duşmany iňlislerdir».

Abdyreşit Ybraýym ependi 1944-nji ýylda Ýaponiýada aradan çykdy.

Elbetde, hristianlaryň öz aralarynda bir-birlere we musulmanlara garşy amala aşyran zulum-sütemleriniň ýokarda sanalan bölegini özlerini Isa Mesihiň şerigat we din terbiýesinden teperrik alan hasaplaýan hristian poplarynyň bilmez ýaly derejede nadan dældikleri belli. Meseläniň gynandyrýan tarapy, olar taryhyň bu ajy hakykatlaryndan musulmanlaryň habary ýokdur öýtmekleridir. Ine, bu bolsa olaryň özüni gülkünç hem nadan görkezmekden başga zada ýaramaýar...

Çeşme: Harputly Yshak ependiniň «Diýa-ül Kulûb» kitaby.
Taryhy makalalar